

Ongekende allianties en burgerbetrokkenheid

Redactioneel Boekman 96

Ineke van Hamersveld

De cirkel lijkt rond. De erfgoedzorg, ontstaan in het laatste kwart van de 19de eeuw in een door onverschilligheid en stedenbouwkundige expansiedrift gekenmerkt Nederland, wordt, zo'n 140 jaar later, ingrijpend afgeslankt. In die tijdspanne ontwikkelde de zorg zich langs twee lijnen. De ene lijn was die van de overheid, de andere van het particulier initiatief, beide geïnstigeerd door bezorgde burgers. Deze zagen eeuwenoude kunstschaten naar het buitenland verdwijnen, en oude huizen, stadsmuren, stadspoorten, grachtjes en landschappen opgeofferd aan uitbreiding en nieuwbouw. Overheid en actieve burgers zetten zich in voor het behoud en de waardering van cultureel waardevolle kunstwerken, monumenten en stadsgezichten. Later kwamen hier onder meer archieven, landschappen en archeologische monumenten bij, gesteund door op de sector toegesneden wet- en regelgeving. De overheid verwierf gaandeweg een steeds belangrijkere positie. Daarmee groeiden zowel de erfgoedcollecties als de overheidsuitgaven. In 2010 kondigde het kabinet-Rutte I echter aan zich te willen onttrekken aan een deel van de verantwoordelijkheid voor de erfgoedzorg. Deze zou niet bij de overheid thuishoren, maar bij burgers en het particulier initiatief. *Boekman 96* peilt de meningen en inventariseert, erfgoedbreed, wat er nu moet gebeuren, tegen de achtergrond van de vraag 'Erfgoed van wie, voor wie?'

De auteurs constateren om te beginnen omwentelingen in de erfgoedzorg die verder reiken dan een zich terugtrekkende overheid, en die getuigen van een vergaande moderniseringsslag. Paul Meurs wijst in het interview met de redactie bijvoorbeeld op een omslag van objectgerichte naar gebiedsgerichte monumentenzorg. Dat raakt volgens hem aan een andere omwenteling die burgers – bewoners, gebruikers – in het vizier brengt. 'Was de objectgerichte zorg van oudsher het speeltje van de experts, die ook waarde toekennen op grond van hun expertise, gebiedsgerichte zorg gaat over de plek waar mensen wonen', stelt hij. 'Dat raakt heel direct aan hun belevingswaarde, die gevoed kan worden door die expertwaarde, die daarmee een extra dimensie krijgt.' Paul Meurs is van mening dat het tijd wordt elkaar te respecteren in die verschillende posities, van expert, gebruiker, bewoner en andere *stakeholders*, en die posities zo samen te brengen dat ze elkaar kunnen versterken. Met dit standpunt plaatst hij de discussie over de vraag 'Erfgoed, van wie, voor wie?' in een interessant daglicht.

Het creëren van dergelijke, voorheen ongekende allianties is een veelgehoorde boodschap in deze *Boekman*. Musea die geconfronteerd worden met de als knellend ervaren bestuurlijke verantwoordelijkheid van het Rijk, moeten afstemming zoeken met andere overheden, meent Claartje Bunnik. En om een breder draagvlak te creëren, zouden ze een scala van *stakeholders* moeten samenbrengen: van ambtenaren en vrijwilligers tot bezoekers en maatschappelijke bedrijven. Want musea hebben, 'gekoesterd door politieke bescherming en overheids-subsidies, hun maatschappelijke omgeving verwaarloosd'. Die groeiende burgerbetrokkenheid biedt volgens Joks Janssen een uitdaging voor de professionals die hun '(beslissings)macht moeten delen'. Meer dan ooit zal de erfgoedprofessional moeten aansluiten bij de persoonlijke motivatie en betrokkenheid van mensen, en openstaan voor andere definities van waardetoekenning. Het objectief-wetenschappelijke expert-systeem van cultuurhistorische waardetoeekenning dat tot nu toe door de overheid is gehanteerd bij erfgoedbeleid, moet ter discussie worden gesteld in dialogen met burgers. 'Dergelijke dialogen zullen allerm minst vrij zijn van conflict. Erfgoedwaarden zijn immers niet neutraal.' Janssen is ervan overtuigd dat waardenstrijd een onlosmakelijk onderdeel van toekomstig erfgoedbeleid wordt, wat andere competenties vraagt van de erfgoedprofessionals. Jos Bazelmans trekt deze lijn door en komt met een aanvulling vanuit het perspectief van eigenaren, gebruikers en andere *stakeholders*, met gebruiks-, markt- en levensbeschouwelijke waarden, status en identiteit. Hij presenteert een agenda met vragen die bepalend zijn voor het toekomstige debat, waarin onder meer 'betekenis' een belangrijke rol zal spelen. Het gaat om de vraag welk verhaal een object vertelt of welke beleving het bij de gebruiker

genereert, en welke rol dit kan spelen in gebruik of (her)ontwikkeling.

Bazelmans signaleert ook een andere omgang met erfgoed, eentje die meer ontwikkelingsgericht en participatief is. Dit participatieve karakter wordt door Liane van der Linden met name met hedendaags erfgoed in verband gebracht: erfgoed dat geen deel uitmaakt van de erkende erfgoedcollecties of er relatief kort geleden aan is toegevoegd, zoals het erfgoed van minderheden, immaterieel erfgoed, en het grootstedelijke, diverse erfgoed van morgen. Het is veelal alledaags van karakter en immaterieel, in de zin van tradities, mentaliteit en omgangsvormen. Hedendaags erfgoed gaat dus vooral over de wijze waarop mensen samenleven. Zoals in een stad, wat een bepaalde atmosfeer teweegbrengt: immaterieel erfgoed bij uitstek, vindt Paul Meurs.

De auteurs zijn het erover eens dat de overheid zijn handen niet van het erfgoed mag aftrekken. Omdat monumenten duurzaam zijn, stelt Vincent van Rossem. Een relatief beperkte investering op dit vlak heeft op termijn grote effecten, meent hij. Omdat we baat hebben bij ons erfgoed, bij onze monumenten. 'Ze zijn belangrijk voor onze identiteit, voor toerisme, voor werkgelegenheid', reageert Karel Loeff. 'De sleutel voor behoud van erfgoed ligt bij onszelf. Dat kan echter alleen in samenwerking met de overheid.'